מלאכי

עם פירוש רש״י

נוסח המקרא: מקרא על פי המסורה (CC BY-SA), באדיבות ספריא.
פירוש רש״י: Sefaria vocalized edition (Public Domain), באדיבות ספריא.
הקובץ מופץ בחינם ברישיון CC BY-SA: מותר להעתיק ולהפיץ, עם ציון המקור ובאותו רישיון.
geulaquiz.com

פרק א׳

א׳ מַשָּׂא דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל בְּיַד מַלְאָכִי׃

מַשָּׂא דְּבַר ה׳. פורפור״ט בְּלַעַ״ז, דָּבָר הַנִּמְסָר לְמַלְאָכִי לָשֵׂאת אוֹתוֹ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

בְּיַד מַלְאָכִי. כְּבָר הָיָה מָסוּר בְּיָדוֹ זֶה יָמִים רַבִּים. מִכָּאן דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ בִּבְרֵיתָא דִּמְכִילְתָּא, שֶׁכָּל הַנְּבִיאִים עָמְדוּ עַל הַר סִינַי, וְשָׁם נִמְסְרוּ לָהֶם הַנְּבוּאוֹת. וְכֵן (ישעיהו מח:טז) אוֹמֵר: ״מֵעֵת הֱיוֹתָהּ שָׁם אָנִי, וְעַתָּה ה׳ אֱלֹהִים שְׁלָחַנִי״.

ב׳ אָהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר יְהוָה וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה אֲהַבְתָּנוּ הֲלוֹא־אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה וָאֹהַב אֶת־יַעֲקֹב׃

וָאֹהַב אֶת יַעֲקֹב. לָתֵת לוֹ אֶת ״אֶרֶץ חֶמְדָּה צְבִי צִבְאוֹת גּוֹיִם״ (ירמיהו ג:יט) – אֶרֶץ שֶׁצְּבִין כָּל צִבְאוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בָּהּ.

ג׳ וְאֶת־עֵשָׂו שָׂנֵאתִי וָאָשִׂים אֶת־הָרָיו שְׁמָמָה וְאֶת־נַחֲלָתוֹ לְתַנּוֹת מִדְבָּר׃

וְאֶת עֵשָׂו שָׂנֵאתִי. לְדוֹחֲפוֹ אֶל אֶרֶץ שֵׂעִיר מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו. וּמִנְהָג שֶׁבָּעוֹלָם, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי בָּנִים, לַבָּכוֹר הוּא בּוֹרֵר לוֹ מָנָה יָפָה.

וָאָשִׂים אֶת הָרָיו שְׁמָמָה. אֵינָן דּוֹמִין לְהָרֵי יִשְׂרָאֵל.

לְתַנּוֹת מִדְבָּר. מְעוֹן תַּנִּים.

ד׳ כִּי־תֹאמַר אֱדוֹם רֻשַּׁשְׁנוּ וְנָשׁוּב וְנִבְנֶה חֳרָבוֹת כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הֵמָּה יִבְנוּ וַאֲנִי אֶהֱרֹס וְקָרְאוּ לָהֶם גְּבוּל רִשְׁעָה וְהָעָם אֲשֶׁר־זָעַם יְהוָה עַד־עוֹלָם׃

כִּי תֹאמַר אֱדוֹם רֻשַּׁשְׁנוּ. וְאִם יֹאמְרוּ מַחֲרִיבֵי הַמִּקְדָּשׁ: מִתְחַלָּתֵנוּ רָשִׁים הָיִינוּ, אֲבָל מֵעַתָּה שֶׁהֶעֱשִׁרְנוּ מִבִּזַּת יְרוּשָׁלַיִם **נָשׁוּב וְנִבְנֶה חֳרָבוֹת** שֶׁלָּנוּ – **כֹּה אָמַר ה׳ וְגוֹ׳.**

ה׳ וְעֵינֵיכֶם תִּרְאֶינָה וְאַתֶּם תֹּאמְרוּ יִגְדַּל יְהוָה מֵעַל לִגְבוּל יִשְׂרָאֵל׃

יִגְדַּל ה׳ מֵעַל לִגְבוּל יִשְׂרָאֵל. יַרְאֶה גְּדֻלָּתוֹ מֵעַל לִגְבוּלֵנוּ לְהוֹדִיעַ כִּי אֲנַחְנוּ עַמּוֹ. וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם: ״יִסְגֵּא יְקָרָא דַה׳, וְאַפֵּתִי יָת תְּחוּם אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל״.

ו׳ בֵּן יְכַבֵּד אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו וְאִם־אָב אֲנִי אַיֵּה כְבוֹדִי וְאִם־אֲדוֹנִים אָנִי אַיֵּה מוֹרָאִי אָמַר | יְהוָה צְבָאוֹת לָכֶם הַכֹּהֲנִים בּוֹזֵי שְׁמִי וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה בָזִינוּ אֶת־שְׁמֶךָ׃

בֵּן. יֵשׁ עָלָיו לְכַבֵּד אָב, וְכֵן עֶבֶד אֲדוֹנָיו. וְאַתֶּם קְרוּיִין בָּנִים וַעֲבָדִים, וְעַתָּה אִם אָב אֲנִי לָכֶם אַיֵּה כְבוֹדִי.

אָמַר ה׳ צְבָאוֹת לָכֶם. אַתֶּם הַכֹּהֲנִים הַבּוֹזִים אֶת שְׁמִי.

וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה בָזִינוּ. כְּלוֹמַר יָדַעְתִּי שֶׁתֹּאמְרוּ לִי: ״בַּמֶּה בָזִינוּ״? הֲרֵי הַבְּזָיוֹן.

ז׳ מַגִּישִׁים עַל־מִזְבְּחִי לֶחֶם מְגֹאָל וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה גֵּאַלְנוּךָ בֶּאֱמָרְכֶם שֻׁלְחַן יְהוָה נִבְזֶה הוּא׃

מַגִּישִׁים עַל מִזְבְּחִי וְגוֹ׳: וַאֲמַרְתֶּם. כְּלוֹמַר, וְאִם תֹּאמְרוּן: ״בַּמֶּה גֵּאַלְנוּךָ״? – גָּאַלְנוּ לְךָ אֶת לֶחֶם מִזְבְּחֶךָ. אֲנִי מֵשִׁיב לָכֶם, כִּי בְּזֹאת גֵּאַלְתֶּם אוֹתִי בְּאָמְרְכֶם: ״שֻׁלְחַן ה׳ נִבְזֶה הוּא״. בּוֹזִים הָיוּ לַחֲלֹק אִישׁ בְּאָחִיו בַּמְּנָחוֹת וּבַקָּדָשִׁים, וְאוֹמֵר: מֵאַחַר שֶׁהוּא אָסוּר לָנוּ לַחֲלֹק מִנְחָה כְּנֶגֶד זֶבַח, וְטֹרַח וְעָמָל הוּא לַחֲלֹק כָּל מִנְחָה וּמִנְחָה בִּשְׁבִיל כַּזַּיִת אוֹ כַּפּוֹל הַמַּגִּיעַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד.

ח׳ וְכִי־תַגִּישׁוּן עִוֵּר לִזְבֹּחַ אֵין רָע וְכִי תַגִּישׁוּ פִּסֵּחַ וְחֹלֶה אֵין רָע הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ הֲיִרְצְךָ אוֹ הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃

אֵין רָע. וְכִי אֵין דָּבָר זֶה רָע?

ט׳ וְעַתָּה חַלּוּ־נָא פְנֵי־אֵל וִיחָנֵּנוּ מִיֶּדְכֶם הָיְתָה זֹּאת הֲיִשָּׂא מִכֶּם פָּנִים אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃

וְעַתָּה חַלּוּ נָא פְנֵי. וְעַתָּה אַתֶּם הַכֹּהֲנִים הָעוֹשִׂים הָרַע הַזֹּאת, אֵיךְ יַעֲלֶה בִּלְבַבְכֶם לִהְיוֹת שְׁלוּחֵי יִשְׂרָאֵל לְבַקֵּשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים? הֲרֵי מִיֶּדְכֶם הָיְתָה זֹּאת הָרָעָה.

הֲיִשָּׂא. אֶת פְּנֵיכֶם לִשְׁמֹעַ תְּפִלָּה מִפִּיכֶם, וְלָחֹן אֶת שׁוֹלְחֵיכֶם?

י׳ מִי גַם־בָּכֶם וְיִסְגֹּר דְּלָתַיִם וְלֹא־תָאִירוּ מִזְבְּחִי חִנָּם אֵין־לִי חֵפֶץ בָּכֶם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּמִנְחָה לֹא־אֶרְצֶה מִיֶּדְכֶם׃

מִי גַם בָּכֶם וְיִסְגֹּר דְּלָתַיִם. הַלְוַאי וְיָקוּם אִישׁ טוֹב בָּכֶם שֶׁיִּסְגֹּר דַּלְתֵי מִקְדָּשִׁי לְבִלְתִּי הָבִיא שָׁם קָרְבָּן מִתֹּעֲבָה הַזֹּאת.

וְלֹא תָאִירוּ מִזְבְּחִי חִנָּם. בְּאִישִׁים שֶׁאֵינִי מִתְרַצֶּה בָּהֶם, שֶׁהֲרֵי אֵין לִי חֵפֶץ בָּכֶם. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: אָדָם אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: ״הָגֵף לִי אֶת הַדָּלֶת הַזּוֹ״ – אֵין תּוֹבֵעַ עָלֶיהָ שָׂכָר; ״הַדְלֵק לִי אֶת הַנֵּר הַזֶּה״ – אֵין שׂוֹאֵל עָלֶיהָ שָׂכָר. וְאַתֶּם – מִי בָּכֶם שֶׁסָּגַר דְּלָתַי חִנָּם? וְלֹא הֵאַרְתֶּם מִזְבְּחִי חִנָּם. קַל וָחֹמֶר שֶׁלֹּא עֲשִׂיתֶם חִנָּם דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לַעֲשׂוֹתָן בְּשָׂכָר. לְפִיכָךְ אֵין לִי חֵפֶץ בָּכֶם.

י״א כִּי מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ וְעַד־מְבוֹאוֹ גָּדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם וּבְכָל־מָקוֹם מֻקְטָר מֻגָּשׁ לִשְׁמִי וּמִנְחָה טְהוֹרָה כִּי־גָדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃

גָּדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: דְּקָרוּ לֵיהּ אֱלָהָא דֶּאֱלָהַיָּא. אֲפִלּוּ מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֲבוֹדָה זָרָה יוֹדֵעַ (שֶׁיֵּשׁ אֱלוֹהַּ) שֶׁהוּא עַל כֻּלָּם. וּבְכָל מָקוֹם מִתְנַדְּבִים לִשְׁמִי, אַף הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ: אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הָעוֹסְקִים בְּהִלְכוֹת עֲבוֹדָה בְּכָל מָקוֹם. וְכֵן כָּל תְּפִלּוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁמִּתְפַּלְּלִין בְּכָל מָקוֹם, הֲרֵי הֵן לִי כְּמִנְחָה טְהוֹרָה. וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: ״וְכָל עִדָּן דְּאַתּוּן עָבְדִין רְעוּתִי, אֲנִי מְקַבֵּל צְלוֹתְכוֹן, וּשְׁמִי רַבָּא מִתְקַדַּשׁ עַל יְדֵיכוֹן, וּצְלוֹתְכוֹן כְּקָרְבַּן דָּכֵי קֳדָמַי״. וְכֵן פֵּרֵשׁ הַמִּקְרָא: וְלָמָּה אַתֶּם מְחַלְּלִין שְׁמִי? וַהֲלֹא גָּדוֹל הוּא בַּגּוֹיִם. וַאֲנִי אֲהַבְתִּי וְחִבַּבְתִּי עֲלֵיכֶם, שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁאַתֶּם מִתְפַּלְּלִין לְפָנַי, וְאַף בַּגּוֹלָה, מֻקְטָר וּמֻגָּשׁ הוּא לִשְׁמִי.

וּמִנְחָה טְהוֹרָה. הוּא לִי, כִּי עַל יָדְכֶם שְׁמִי נוֹרָא בַּגּוֹיִם, וְאַתֶּם מְחַלְּלִין אוֹתִי וְאֶת שְׁמִי.

י״ב וְאַתֶּם מְחַלְּלִים אוֹתוֹ בֶּאֱמָרְכֶם שֻׁלְחַן אֲדֹנָי מְגֹאָל הוּא וְנִיבוֹ נִבְזֶה אָכְלוֹ׃

וְנִיבוֹ נִבְזֶה אָכְלוֹ. נִיבוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ הַשָּׁגוּר בְּשִׂפְתוֹתֵיכֶם, זֶהוּ: ״תָּמִיד נִבְזֶה אָכְלוֹ״ – אַתֶּם אוֹמְרִים עָלָיו. כְּלוֹמַר, כְּבָר הוֹצֵאתֶם עָלָיו דִּבָּה זוֹ, וְנִיב זֶה הֶחֱזַקְתֶּם לְמִזְבְּחִי.

אָכְלוֹ. מַאֲכָלוֹ.

י״ג וַאֲמַרְתֶּם הִנֵּה מַתְּלָאָה וְהִפַּחְתֶּם אוֹתוֹ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וַהֲבֵאתֶם גָּזוּל וְאֶת־הַפִּסֵּחַ וְאֶת־הַחוֹלָה וַהֲבֵאתֶם אֶת־הַמִּנְחָה הַאֶרְצֶה אוֹתָהּ מִיֶּדְכֶם אָמַר יְהוָה׃ {ס}

וַאֲמַרְתֶּם הִנֵּה מַתְּלָאָה. בְּהֵמָה כְּחוּשָׁה, וְאָנוּ עֲנִיִּים וְאֵין יְכֹלֶת לְהַשִּׂיג לְמִבְחַר נְדָרִים. וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: ״הָא דַּאֲיִתֵינָא מְלִיאוּתָנָא״.

וְהִפַּחְתֶּם אוֹתוֹ. זוֹ אַחַת מִשְּׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה תִּבּוֹת שֶׁל תִּקּוּן סוֹפְרִים. ״הִפַּחְתֶּם אוֹתוֹ״ – ״אוֹתִי״ נִכְתַּב, אֶלָּא שֶׁכְּנָגְדָּהּ הַכָּתוּב וּכְתָבוֹ ״אוֹתוֹ״. ״וְהִפַּחְתֶּם״ וְהִדְאַבְתֶּם – לְשׁוֹן ״מַפַּח נָפֶשׁ״ (איוב יא:כ).

אוֹתִי. וְאֶת שֻׁלְחָנִי.

י״ד וְאָרוּר נוֹכֵל וְיֵשׁ בְּעֶדְרוֹ זָכָר וְנֹדֵר וְזֹבֵחַ מָשְׁחָת לַאדֹנָי כִּי מֶלֶךְ גָּדוֹל אָנִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּשְׁמִי נוֹרָא בַּגּוֹיִם׃

נוֹכֵל. מִתְנַכֵּל בְּמִרְמָה, בְּדִבְרֵי שֶׁקֶר לְפָנַי, לֵאמֹר: ״אֵין לִי טוֹבָה מִזּוֹ״.

וְיֵשׁ בְּעֶדְרוֹ זָכָר. אַיִל הֶהָגוּן לְעוֹלָה, וְהוּא נוֹדֵר וְזָבַח.

מָשְׁחָת. בַּעַל מוּם, כְּמוֹ (ויקרא כב:כה) ״מָשְׁחָתָם בָּהֶם״.

פרק ב׳

א׳ וְעַתָּה אֲלֵיכֶם הַמִּצְוָה הַזֹּאת הַכֹּהֲנִים׃

אֲלֵיכֶם. הַכֹּהֲנִים, אֲנִי מְצַוֶּה הַמִּצְוָה הַזֹּאת, שֶׁלֹּא תַקְרִיבוּ אֵלָּה עַל מִזְבְּחִי.

ב׳ אִם־לֹא תִשְׁמָעוּ וְאִם־לֹא תָשִׂימוּ עַל־לֵב לָתֵת כָּבוֹד לִשְׁמִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְשִׁלַּחְתִּי בָכֶם אֶת־הַמְּאֵרָה וְאָרוֹתִי אֶת־בִּרְכוֹתֵיכֶם וְגַם־אֲרוֹתִיהָ כִּי אֵינְכֶם שָׂמִים עַל־לֵב׃

וְאָרוֹתִי. וְקִלַּלְתִּי אֶת בִּרְכוֹתֵיכֶם – מַה שֶּׁצָּרִיךְ לְבָרֵךְ לָכֶם: הַדָּגָן, וְהַתִּירוֹשׁ, וְהַיִּצְהָר.

וְגַם אֲרוֹתִיהָ. וּבֶאֱמֶת אֵין לִתְלוֹת הַדָּבָר עַל תְּנַאי שֶׁתָּלִיתִי בְּ"אִם לֹא יִשְׁמַע", כִּי יָדַעְתִּי שֶׁלֹּא תִשְׁמְעוּ. לְפִיכָךְ אֲנִי מְצַוָּתָה אֲרוֹתִיהָ.

ג׳ הִנְנִי גֹעֵר לָכֶם אֶת־הַזֶּרַע וְזֵרִיתִי פֶרֶשׁ עַל־פְּנֵיכֶם פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם וְנָשָׂא אֶתְכֶם אֵלָיו׃

וְזֵרִיתִי פֶרֶשׁ. שֶׁל בְּהֵמוֹת חַגֵּיכֶם עַל פְּנֵיכֶם. כְּלוֹמַר, לֹא תַקְבִּילוּ שָׂכָר מֵאִתִּי כִּי אִם לְרָעָה, לְבֹשֶׁת, וְאֶגְעַר לָכֶם אֶת זֶרַע הַשָּׂדֶה.

וְנָשָׂא אֶתְכֶם אֵלָיו. פֶּרֶשׁ בְּהֵמוֹת קָרְבְּנוֹתֵיכֶם יִשָּׂא אֶתְכֶם אֵלָיו, לִהְיוֹת זוֹלְלִים וְנִבְזִים כָּמוֹהוּ.

ד׳ וִידַעְתֶּם כִּי שִׁלַּחְתִּי אֲלֵיכֶם אֶת הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִהְיוֹת בְּרִיתִי אֶת־לֵוִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃

לִהְיוֹת בְּרִיתִי אֶת לֵוִי. שֶׁאֲנִי חָפֵץ שֶׁתִּתְקַיְּמוּ (אִתִּי) בִּבְרִית שֶׁכָּרַתִּי לְשֵׁבֶט לֵוִי.

ה׳ בְּרִיתִי | הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם וָאֶתְּנֵם־לוֹ מוֹרָא וַיִּירָאֵנִי וּמִפְּנֵי שְׁמִי נִחַת הוּא׃

הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם. שֶׁנֶּאֱמַר לְפִינְחָס "אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם" (במדבר כה:יב), וְהַבְטַח לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו. הֲרֵי שֶׁיִּהְיֶה זַרְעוֹ בַּחַיִּים.

וָאֶתְּנֵם לוֹ. שֶׁיִּקְבְּלֵם בְּמוֹרָא, וְכֵן עָשָׂה וַיִּירָאֵנִי.

נִחַת. לְשׁוֹן 'חִתַּת' – נִתְיָרֵא.

ו׳ תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ וְעַוְלָה לֹא־נִמְצָא בִשְׂפָתָיו בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי וְרַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֹן׃

בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי. אַהֲרֹן וְאֶלְעָזָר וּפִינְחָס. וְכֵן בְּמַעֲשֶׂה הָעֶגֶל, הֵשִׁיבוּ כָּל שִׁבְטֵיהֶם מֵעָוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל בְּנֵי לֵוִי" (שמות לב:כו).

ז׳ כִּי־שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ־דַעַת וְתוֹרָה יְבַקְשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מַלְאַךְ יְהוָה־צְבָאוֹת הוּא׃

כִּי שִׂפְתֵי כֹהֵן. עֲלֵיהֶם מוּטָל לִשְׁמֹר דַּעַת. לָמָּה? שֶׁהֲרֵי **תּוֹרָה יְבַקְשׁוּ מִפִּיהוּ**, שֶׁכְּבָר דָּבָר זֶה מָסוּר לָהֶם: "יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב" (דברים לג:י).

כִּי מַלְאַךְ. שְׁלוּחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, לְשָׁרֵת לְפָנָיו וְלִכְנֹס לִפְנִים בִּמְחִיצָתוֹ.

ח׳ וְאַתֶּם סַרְתֶּם מִן־הַדָּרֶךְ הִכְשַׁלְתֶּם רַבִּים בַּתּוֹרָה שִׁחַתֶּם בְּרִית הַלֵּוִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃

ט׳ וְגַם־אֲנִי נָתַתִּי אֶתְכֶם נִבְזִים וּשְׁפָלִים לְכָל־הָעָם כְּפִי אֲשֶׁר אֵינְכֶם שֹׁמְרִים אֶת־דְּרָכַי וְנֹשְׂאִים פָּנִים בַּתּוֹרָה׃ {פ}

י׳ הֲלוֹא אָב אֶחָד לְכֻלָּנוּ הֲלוֹא אֵל אֶחָד בְּרָאָנוּ מַדּוּעַ נִבְגַּד־אִישׁ בְּאָחִיו לְחַלֵּל בְּרִית אֲבֹתֵינוּ׃

לְחַלֵּל בְּרִית אֲבֹתֵינוּ. בְּרִית שֶׁכָּרַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם אֲבוֹתֵינוּ בְּסִינַי.

י״א בָּגְדָה יְהוּדָה וְתוֹעֵבָה נֶעֱשְׂתָה בְיִשְׂרָאֵל וּבִירוּשָׁלָם כִּי | חִלֵּל יְהוּדָה קֹדֶשׁ יְהוָה אֲשֶׁר אָהֵב וּבָעַל בַּת־אֵל נֵכָר׃

כִּי חִלֵּל יְהוּדָה. אֶת עַצְמוֹ, שֶׁהָיָה קֹדֶשׁ לַה', "רֵאשִׁית תְּבוּאָתוֹ" (ירמיהו ב:ג).

וּבָעַל בַּת אֵל נֵכָר. שֶׁנָּשְׂאוּ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת בְּבָבֶל, וַאֲפִלּוּ הַכֹּהֲנִים, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּסֵפֶר (עזרא ט). וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: מַלְאָכִי זֶה עֶזְרָא.

י״ב יַכְרֵת יְהוָה לָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂנָּה עֵר וְעֹנֶה מֵאָהֳלֵי יַעֲקֹב וּמַגִּישׁ מִנְחָה לַיהוָה צְבָאוֹת׃ {פ}

עֵר וְעֹנֶה. עֵר בַּתַּלְמִידִים, וְעֹנֶה בַּחֲכָמִים. "עֵר" – לְשׁוֹן 'אָדָם חָרִיף'.

וּמַגִּישׁ מִנְחָה. וְאִם כֹּהֵן הוּא, לֹא יִהְיֶה לוֹ בֵּן מַגִּישׁ מִנְחָה.

י״ג וְזֹאת שֵׁנִית תַּעֲשׂוּ כַּסּוֹת דִּמְעָה אֶת־מִזְבַּח יְהוָה בְּכִי וַאֲנָקָה מֵאֵין עוֹד פְּנוֹת אֶל־הַמִּנְחָה וְלָקַחַת רָצוֹן מִיֶּדְכֶם׃

שֵׁנִית תַּעֲשׂוּ. הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהוֹכַחְתִּי הָרִבֹּה, הִיא קָשָׁה – שֶׁנָּשָׂא נָכְרִיּוֹת וַאֲפִלּוּ הוּא פָּנוּי. וְזֹאת שֵׁנִית, קָשָׁה מִמֶּנָּה, שֶׁהִנָּשׂוּי יִשְׂרְאֵלִית נָשְׂאוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַנָּכְרִיּוֹת, לְפִי שֶׁנִּתְפַּחֲמוּ הַיִּשְׂרְאֵלִיּוֹת בָּרָעָב וּבַגּוֹלָה, וְנִתְגַּנּוּ עֲלֵיהֶם, וְהָיָה מוֹשִׁיבָהּ בְּבֵיתוֹ צְרוּרָה כְּאַלְמָנוֹת חַיּוֹת, וְהַנָּכְרִית הָיְתָה גְּבֶרֶת.

כַּסּוֹת דִּמְעָה אֶת מִזְבַּח. שֶׁהָיוּ בָּאוֹת לִפְנֵי מִזְבַּח ה' וּבוֹכוֹת לְפָנָיו, וְאוֹמְרוֹת: "מָה חָטָאנוּ, וּמַה מָּצְאוּ אֲנָשֵׁינוּ בָּנוּ עָוֶל? הִנֵּנוּ לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ לְהִבָּדֵק כְּסוֹטוֹת".

מֵאַיִן עוֹד פְּנוּת וְגוּ׳. עַד שֶׁאֵינְכֶם כְּדַי שֶׁאֶפְנֶה אֶל מְנֻחָתְכֶם וְלָקַחַת רְצוּי מִיֶּדְכֶם.

וַאֲנָקָה. לְשׁוֹן ׳אֲנָחָה׳, שֶׁאָדָם מִצְטַעֵר בְּלִבּוֹ. דמוניש״א בְּלַע״ז. וְאָב לְכֻלָּם: ״הֵאָנֵק הֹם״ (יחזקאל כד:יז). וְאִם ״אֲנָקָה״ לְשׁוֹן ׳צְעָקָה׳, הֵיכָן הַדְּמָמָה? וְתַרְגּוּמוֹ: ״דְּמִדַּנְקִין״. וְכֵן תִּרְגֵּם (שם כ״ד) ״וּנְקֹטְתֶם בְּפְנֵיכֶם״ – ״וּתְדַנְקוּן״. לְשׁוֹן אָדָם הַנּוֹהֵם וּמְצַטַּעֵר בְּעַצְמוֹ.

י״ד וַאֲמַרְתֶּם עַל־מֶה עַל כִּי־יְהוָה הֵעִיד בֵּינְךָ וּבֵין | אֵשֶׁת נְעוּרֶיךָ אֲשֶׁר אַתָּה בָּגַדְתָּה בָּהּ וְהִיא חֲבֶרְתְּךָ וְאֵשֶׁת בְּרִיתֶךָ:

ט״ו וְלֹא־אֶחָד עָשָׂה וּשְׁאָר רוּחַ־לוֹ וּמָה הָאֶחָד מְבַקֵּשׁ זֶרַע אֱלֹהִים וְנִשְׁמַרְתֶּם בְּרוּחֲכֶם וּבְאֵשֶׁת נְעוּרֶיךָ אַל־יִבְגֹּד:

וְלֹא אֶחָד עָשָׂה. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאָדָם וְחַוָּה תְּחִלָּה.

וּשְׁאָר. הָרוּחוֹת וְהַנְּפָשׁוֹת לִי הָיוּ. מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן יָצְאוּ כֻּלָּם.

וּמָה הָאֶחָד מְבַקֵּשׁ. הָאֶחָד שֶׁבְּזוּג מְבַקֵּשׁ לְמִצֹּא עֲלִילוֹת לְאִשְׁתּוֹ שֶׁהִיא בַּת זוּגוֹ, שֶׁהוּא זֶרַע אֱלֹהִים. מָה הוּא תּוֹעֵבָה שֶׁמְּבַזֶּה אוֹתָהּ? וְזֶהוּ לְשׁוֹן תַּרְגּוּם שֶׁל יוֹנָתָן, אֶלָּא שֶׁיּוֹנָתָן תִּרְגֵּם: ״וּמָה הָאֶחָד מְבַקֵּשׁ כִּי אִם זֶרַע אֱלֹהִים״. וְהַפְּרוּשׁ נָכוֹן, אִם לֹא שֶׁ״הָאֶחָד״ נָקוּד בְּטַעַם זָקֵף. נוֹתֵק טַעַם הַזָּקֵף אֶת תֵּבַת ״מְבַקֵּשׁ״ מִלְּהִתְחַבֵּר עִם ״וּמָה הָאֶחָד״, וְסָמְכוֹ אֵצֶל ״זֶרַע אֱלֹהִים״. וְיֵשׁ פְּתָרוֹן עַל פִּי הָאַגָּדָה, שֶׁנִּתְקַבְּצוּ נוֹשְׁאֵי הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֶל הַנָּבִיא, אָמְרוּ לוֹ: ״וְלֹא אַבְרָהָם עָשָׂה כֵן, שֶׁנָּשָׂא הָגָר עַל אִשְׁתּוֹ״? וְאָמַר לָהֶם: ״וּשְׁאָר רוּחַ לוֹ״ – לֹא דַּעְתּוֹ כְּדַעְתְּכֶם, לֹא נָתַן בָּהּ עֵינָיו, דַּעַת אַחֶרֶת הָיְתָה לוֹ. אָמְרוּ לוֹ: ״וּמָה הָאֶחָד מְבַקֵּשׁ״ – מָה הָיְתָה דַּעְתּוֹ? אָמַר לָהֶם: ״לִהְיוֹת לוֹ זֶרַע אֱלֹהִים״. וְתַרְגּוּם שֶׁל יוֹנָתָן הֲכִשַּׁר בְּעֵינַי, שֶׁלֹּא מָצִינוּ לֹא בַּמִּקְרָא וְלֹא בַּמִּשְׁנָה ׳שְׁאָר׳ מְשֻׁמָּשׁ לְשׁוֹן ׳אַחֵר׳, אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאָדָם יָכוֹל לְפָרְשׁוֹ בִּלְשׁוֹן שִׁירַיִם, כְּמוֹ (דניאל ז:ז) ״אָכְלָה וּמַדָּקָה, וּשְׁאָרָא בְּרַגְלַהּ רָפְסָה״, וּבִלְשׁוֹן מִשְׁנָה: ״וּשְׁאָר חַיָּבֵי מִיתוֹת״ – חוּץ מֵאוֹתָן שֶׁפֵּרַשׁ. אֲבָל לְשׁוֹן שֶׁ׳אַחֵר׳ מְשֻׁמָּשׁ, אֵין ׳שְׁאָר׳ מְשֻׁמָּשׁ.

וְנִשְׁמַרְתֶּם בְּרוּחֲכֶם. וּבְאֵשֶׁת נְעוּרֶיךָ אַל יִבְגֹּד רוּחֶךָ.

ט״ז כִּי־שָׂנֵא שַׁלַּח אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְכִסֶּה חָמָס עַל־לְבוּשׁוֹ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְנִשְׁמַרְתֶּם בְּרוּחֲכֶם וְלֹא תִבְגֹּדוּ: {פ}

כִּי שָׂנֵא שַׁלַּח. וְרַבּוֹתֵינוּ חֲלוּקִין בָּהּ בְּמַסֶּכֶת גִּטִּין. יֵשׁ מֵהֶם אוֹמְרִים: אִם שָׂנֵאתָ, שַׁלַּח אוֹתָהּ בְּגֵט וְתִנָּשֵׂא לְאַחֵר.

וְכִסֶּה חָמָס עַל לְבוּשׁוֹ. אֲבָל זֹאת – כְּלוּם הוֹגֶנֶת לַעֲשׂוֹת, שֶׁתִּפְרֹס עָלֶיהָ טַלִּיתְךָ לְהַחֲזִיקָהּ לְךָ כְּאִשְׁתְּךָ, וְהֶחָמָס פָּרוּשׂ עַל אוֹתָהּ טַלִּית, שֶׁבְּלִבְּךָ עָלֶיהָ שִׂנְאָה, וְאַתָּה מַקְנִיטָהּ וּמְצַעֲרָהּ תָּמִיד?

י״ז הוֹגַעְתֶּם יְהוָה בְּדִבְרֵיכֶם וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה הוֹגָעְנוּ בְּאָמְרָכֶם כָּל־עֹשֵׂה רָע טוֹב | בְּעֵינֵי יְהוָה וּבָהֶם הוּא חָפֵץ אוֹ אַיֵּה אֱלֹהֵי הַמִּשְׁפָּט:

בְּאָמְרָכֶם כָּל עֹשֵׂה רָע וְגוּ׳. אוֹ אַיֵּה אֱלֹהֵי הַמִּשְׁפָּט. לְפִי שֶׁאַתֶּם רוֹאִים דֶּרֶךְ רְשָׁעִים צָלֵחָה, וְצַדִּיקִים מְעֻנִּים וְנִכְשָׁלִים, אוֹמְרִים אַתֶּם בְּלִבְבְכֶם אַחַת מִשְּׁתֵּי דְּרָכִים הַלָּלוּ: ״כָּל עֹשֵׂה רָע טוֹב בְּעֵינָיו״, אוֹ אֵין דִּין וְאֵין דַּיָּן לְפָרַע. וְכֵן פִּתְרוֹן לְשׁוֹן הַמִּקְרָא: ״כָּל עֹשֵׂה רָע טוֹב בְּעֵינָיו״ – לְכָךְ הוּא מַצְלִיחַ אוֹתָם. ״אוֹ״ אִם אֵין זֹאת, ״אַיֵּה אֱלֹהֵי הַמִּשְׁפָּט״ שֶׁאֵינוֹ נִפְרָע מֵהֶם.

פרק ג׳

א׳ הִנְנִי שֹׁלֵחַ מַלְאָכִי וּפִנָּה־דֶרֶךְ לְפָנָי וּפִתְאֹם יָבוֹא אֶל־הֵיכָלוֹ הָאָדוֹן | אֲשֶׁר־אַתֶּם מְבַקְשִׁים וּמַלְאַךְ הַבְּרִית אֲשֶׁר־אַתֶּם חֲפֵצִים הִנֵּה־בָא אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת:

הִנְנִי שֹׁלֵחַ מַלְאָכִי. לְבָעֵר אֶת הָרְשָׁעִים.

וּמַלְאַךְ הַבְּרִית. נוֹקֵם נְקַם בְּרִית.

וּפִנָּה דָרֶךְ. מִן הָרְשָׁעִים.

הָאָדוֹן אֲשֶׁר אַתֶּם מְבַקְשִׁים. אֱלֹהֵי הַמִּשְׁפָּט.

ב׳ וּמִי מְכַלְכֵּל אֶת־יוֹם בּוֹאוֹ וּמִי הָעֹמֵד בְּהֵרָאוֹתוֹ כִּי־הוּא כְּאֵשׁ מְצָרֵף וּכְבֹרִית מְכַבְּסִים:

וּמִי מְכַלְכֵּל. וּמִי יָכִיל.

וּמִי הָעוֹמֵד. שֶׁיּוּכַל לַעֲמֹד.

וּכְבֹרִית מְכַבְּסִים. כְּבוֹרִית שֶׁל מְכַבְּסִים, שֶׁמַּעֲבִיר אֶת כָּל הַכֶּתֶם, כֵּן יַעֲבִיר כָּל הָרִשְׁעָה. **בּוֹרִית** – עֵשֶׂב הוּא שֶׁמַּעֲבִיר אֶת הַכֶּתֶם, בְּלַעַ"ז שנייר"א. וּלְשׁוֹן 'בּוֹרִית' – יְדַבֵּר הַמְצַחְצֵחַ וּמְטַהֵר, כְּמוֹ (תהלים עג:א) "לְבָרֵי לֵבָב".

ג׳ וְיָשַׁב מְצָרֵף וּמְטַהֵר כֶּסֶף וְטִהַר אֶת־בְּנֵי־לֵוִי וְזִקַּק אֹתָם כַּזָּהָב וְכַכֶּסֶף וְהָיוּ לַיהוָה מַגִּישֵׁי מִנְחָה בִּצְדָקָה:

וְיָשַׁב מְצָרֵף. יִכְּנֶה מִכָּל עֲסָקָיו לִהְיוֹת כְּצוֹרֵף הַמְצָרֵף וּמְטַהֵר כֶּסֶף.

ד׳ וְעָרְבָה לַיהוָה מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

ה׳ וְקָרַבְתִּי אֲלֵיכֶם לַמִּשְׁפָּט וְהָיִיתִי | עֵד מְמַהֵר בַּמְכַשְּׁפִים וּבַמְנָאֲפִים וּבַנִּשְׁבָּעִים לַשָּׁקֶר וּבְעֹשְׁקֵי שְׂכַר־שָׂלִיר אַלְמָנָה וְיָתוֹם וּמַטֵּי־גֵר וְלֹא יְרֵאוּנִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת:

ו׳ כִּי אֲנִי יְהוָה לֹא שָׁנֵיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי־יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם:

כִּי אֲנִי ה׳ לֹא שָׁנֵיתִי. אַף עַל פִּי שֶׁאֲנִי מַאֲרִיךְ אַפִּי, לֹא שִׁנֵּיתִי עָלַי מִבָּרְאשׁוֹנָה, לֶאֱהֹב אֶת הָרַע וְלִשְׂנֹא אֶת הַטּוֹב.

וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב. אַף עַל פִּי שֶׁמִּתִּים אַתֶּם בְּרִעַתְכֶם וְלֹא גָּבִיתִי מִן הָרְשָׁעִים בַּחַיִּים.

לֹא כְלִיתֶם. אֵינְכֶם כָּלִים מִלְּפָנַי, וְהִנַּחְתִּי לִי הַנְּפָשׁוֹת לִגְבוֹת מֵהֶם דִּינִי בְּגֵיהִנֹּם. וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: "וְאַתּוּן דְּבֵית יַעֲקֹב דְּמַאן דִּמְית בְּעָלְמָא הָדֵין דִּינֵיהּ פָּסוֹק". כְּלוֹמַר, אַתֶּם סְבוּרִים לוֹמַר: דִּינִי בָּטֵל, שֶׁאֵין עוֹד לִפְרַע מִמֶּנּוּ. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּהוּ: "לֹא שָׁנִיתִי" – לֹא הִכֵּיתִי אֶת מִי וְשָׁנִיתִי לוֹ. אֲבָל אֶתְכֶם, הֶעֱמַדְתִּי אַחַר פֶּרְצָנוּת הַרַבֵּה, וְחִצֵּי כָלִים, וְאַתֶּם אֵינְכֶם כָּלִים.

ז׳ לְמִימֵי אֲבֹתֵיכֶם סַרְתֶּם מֵחֻקַּי וְלֹא שְׁמַרְתֶּם שׁוּבוּ אֵלַי וְאָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה נָשׁוּב:

ח׳ הֲיִקְבַּע אָדָם אֱלֹהִים כִּי אַתֶּם קֹבְעִים אֹתִי וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה קְבַעֲנָגוּךָ הַמַּעֲשֵׂר וְהַתְּרוּמָה:

הֲיִקְבַּע אָדָם. רַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ לְשׁוֹן 'גְּזֵלָה', וּלְשׁוֹן אֲרַמִּי הוּא.

הַמַּעֲשֵׂר וְהַתְּרוּמָה. שֶׁאַתֶּם גּוֹזְלִים מִן הַכֹּהֲנִים וּמִן הַלְוִיִּם, הֵיא גְּזֵלָתִי.

ט׳ בַּמְּאֵרָה אֲתֶּם נֶאָרִים וְאֹתִי אַתֶּם קֹבְעִים הַגּוֹי כֻּלּוֹ:

בַּמְּאֵרָה אַתֶּם נֶאָרִים. עַל עָוֹן זֶה, שֶׁאֲנִי שׁוֹלֵחַ קְלָלָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם, וְאַף עַל פִּי כֵן אוֹתִי אַתֶּם קוֹבְעִים.

י׳ הָבִיאוּ אֶת־כָּל־הַמַּעֲשֵׂר אֶל־בֵּית הָאוֹצָר וִיהִי טֶרֶף בְּבֵיתִי וּבְחָנוּנִי נָא בָּזֹאת אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־לֹא אֶפְתַּח לָכֶם אֶת אֲרֻבּוֹת הַשָּׁמַיִם וַהֲרִיקֹתִי לָכֶם בְּרָכָה עַד־בְּלִי־דָי:

וִיהִי טֶרֶף. יְהִי מָזוֹן מָצוּי לְשַׁמְּשַׁי.

י״א וְגָעַרְתִּי לָכֶם בָּאֹכֵל וְלֹא־יַשְׁחֵת לָכֶם אֶת־פְּרִי הָאֲדָמָה וְלֹא־תְשַׁכֵּל לָכֶם הַגֶּפֶן בַּשָּׂדֶה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת:

וְגָעַרְתִּי לָכֶם בָּאֹכֵל. בֶּחָסִיל וְגָזָם, הָאוֹכֵל לָכֶם אֶת תְּבוּאַת הַשָּׂדֶה וְהַגֶּפֶן.

י״ב וְאִשְּׁרוּ אֶתְכֶם כָּל־הַגּוֹיִם כִּי־תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: {פ}

אֶרֶץ חֵפֶץ. אֶרֶץ שֶׁחֶפְצִי בָּהּ.

י״ג חָזְקוּ עָלַי דִּבְרֵיכֶם אָמַר יְהוָה וַאֲמַרְתֶּם מַה־נִּדְבַּרְנוּ עָלֶיךָ:

י״ד אֲמַרְתֶּם שָׁוְא עֲבֹד אֱלֹהִים וּמַה־בֶּצַע כִּי שָׁמַרְנוּ מִשְׁמַרְתּוֹ וְכִי הָלַכְנוּ קְדֹרָנִית מִפְּנֵי יְהוָה צְבָאוֹת:

שָׁוְא עֲבֹד אֱלֹהִים. עַל חִנָּם נַעֲבָדֵנוּ, כִּי לֹא נְקַבֵּל שָׂכָר.

קְדֹרָנִית. בִּשְׁפַל רוּחַ.

ט״ו וְעַתָּה אֲנַחְנוּ מְאַשְּׁרִים זֵדִים גַּם־נִבְנוּ֙ עֹשֵׂי רִשְׁעָה גַּם בָּחֲנוּ אֱלֹהִים וַיִּמָּלֵטוּ׃

> **וְעַתָּה אֲנַחְנוּ מְאַשְּׁרִים וְגוֹ׳.** אֲנַחְנוּ עֲבַדְנוּהוּ וְשָׁמַרְנוּ מִשְׁמַרְתּוֹ, וַעֲתָה רוֹאִים אֲלוּ הָרְשָׁעִים מַצְלִיחִים, עַד כִּי מְאַשְּׁרִים אָנוּ אוֹתָם עַל מַעֲשֵׂה רִשְׁעָם.
>
> **גַּם בָּחֲנוּ אֱלֹהִים.** לוֹמַר: ״נִרְאֶה מַה יּוּכַל לַעֲשׂוֹת לָנוּ״. **וַיִּמָּלֵטוּ** מִן הָרָעָה, וְלֹא נִכְשְׁלוּ.

ט״ז אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי יְהוָה אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ֙ וַיַּקְשֵׁב יְהוָה֙ וַיִּשְׁמָע וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו֙ לְיִרְאֵי יְהוָה וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ׃

> **אָז נִדְבְּרוּ וְגוֹ׳.** אֲנִי מֹשִׁיב עַל דִּבְרֵיכֶם: אָז, בַּעֲשׂוֹת הָרְשָׁעִים רִשְׁעָם, וְהַטּוֹבִים הָלְכוּ קְדוֹרָנִית מִפָּנַי, שֶׁנִּדְבְּרוּ יִרְאֵי ה׳ שֶׁלֹּא לִדָּבֵק בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים. וַאֲנִי - לֹא נִשְׁכְּחוּ דִּבְרֵיכֶם מִלְּפָנַי, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינִי מְמַהֵר לְהָשִׁיב גְּמוּל, כִּי הִקַּשַׁבְתִּי וְשָׁמַעְתִּי, וְצִוִּיתִי לִכְתֹּב לָהֶם סֵפֶר זִכָּרוֹן, וְהָיוּ לִי דִּבְרֵיהֶם מְקֻיָּמִים.

י״ז וְהָיוּ֙ לִי אָמַר֙ יְהוָה צְבָאוֹת לַיּ֗וֹם אֲשֶׁר אֲנִי֙ עֹשֶׂה סְגֻלָּה וְחָמַלְתִּי֙ עֲלֵיהֶ֔ם כַּאֲשֶׁר֙ יַחְמֹ֣ל אִ֔ישׁ עַל־בְּנ֖וֹ הָעֹבֵ֥ד אֹתֽוֹ׃

> **לַיּוֹם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה סְגֻלָּה.** אֲשֶׁר אָצַרְתִּי וְהִנַּחְתִּי לְשַׁלֵּם בּוֹ גְּמוּלִי, שָׁם אַרְאֶה אֶתְכֶם מַה בֵּין צַדִּיק לָרָשָׁע.
>
> **סְגֻלָּה.** אוֹצָר, איישטו״י בְּלַעַ״ז.

י״ח וְשַׁבְתֶּם֙ וּרְאִיתֶ֔ם בֵּ֥ין צַדִּ֖יק לְרָשָׁ֑ע בֵּ֣ין עֹבֵ֔ד אֱלֹהִ֖ים לַאֲשֶׁ֥ר לֹא־עֲבָדֽוֹ׃ {פ}

י״ט כִּֽי־הִנֵּ֤ה הַיּוֹם֙ בָּ֣א בֹּעֵ֔ר כַּתַּנּ֖וּר וְהָי֣וּ כָל־זֵדִ֗ים וְכָל־עֹשֵׂ֤ה רִשְׁעָה֙ קַ֔שׁ וְלִהַט֙ אֹתָ֣ם הַיּ֔וֹם הַבָּ֖א אָמַ֣ר יְהוָ֣ה צְבָא֑וֹת אֲשֶׁ֥ר לֹא־יַעֲזֹ֖ב לָהֶ֥ם שֹׁ֖רֶשׁ וְעָנָֽף׃

> **כִּי הִנֵּה הַיּוֹם בָּא.** יוֹם זֶה לְשׁוֹן שֶׁמֶשׁ הוּא, שֶׁכָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין גֵּיהִנֹּם לֶעָתִיד לָבֹא, אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹצִיא חַמָּה מִנַּרְתִּיקָהּ, וּרְשָׁעִים נִדּוֹנִים בָּהּ, וְצַדִּיקִים מִתְרַפְּאִין בָּהּ. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי וְגוֹ׳״.
>
> **שֹׁרֶשׁ וְעָנָף.** ״בְּרָא וּבַר בְּרָא״.

כ׳ וְזָרְחָה לָכֶם֙ יִרְאֵ֣י שְׁמִ֔י שֶׁ֥מֶשׁ צְדָקָ֖ה וּמַרְפֵּ֣א בִכְנָפֶ֑יהָ וִיצָאתֶ֗ם וּפִשְׁתֶּם֙ כְּעֶגְלֵ֣י מַרְבֵּֽק׃

> **וּפִשְׁתֶּם.** לְשׁוֹן ׳שׁוֹמֶן׳, כְּמוֹ (ירמיהו נ:יא) ״כִּי תָפוּשׁוּ כְּעֶגְלָה דָשָׁה״.
>
> **מַרְבֵּק.** הַנִּכְנֶסֶת לָרִבְקָה לְפַטֵּם, קופי״לא בְּלַעַ״ז.

כ״א וַעֲסוֹתֶ֣ם רְשָׁעִ֔ים כִּֽי־יִהְיוּ֙ אֵ֣פֶר תַּ֔חַת כַּפּ֖וֹת רַגְלֵיכֶ֑ם בַּיּ֗וֹם אֲשֶׁ֤ר אֲנִי֙ עֹשֶׂ֔ה אָמַ֖ר יְהוָ֥ה צְבָאֽוֹת׃ {פ}

> **וַעֲסוֹתֶם.** וּכְבַשְׁתֶּם. לְשׁוֹן מְעוּךְ, וְדוֹמֶה לוֹ: ״וְשָׁם עָשׂוּ דַּדֵּי בְתוּלֵיהֶן״ (יחזקאל כג:ג).

כ״ב זִכְר֣וּ תוֹרַ֣ת מֹשֶׁ֣ה עַבְדִּ֑י אֲשֶׁ֨ר צִוִּ֤יתִי אֹתוֹ֙ בְּחֹרֵ֔ב עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵ֖ל חֻקִּ֥ים וּמִשְׁפָּטִֽים׃

כ״ג הִנֵּ֨ה אָנֹכִ֜י שֹׁלֵ֣חַ לָכֶ֗ם אֶת־אֵלִיָּה֙ הַנָּבִ֔יא לִפְנֵ֖י בּ֣וֹא י֣וֹם יְהוָ֔ה הַגָּד֖וֹל וְהַנּוֹרָֽא׃

כ״ד וְהֵשִׁ֤יב לֵב־אָבוֹת֙ עַל־בָּנִ֔ים וְלֵ֖ב בָּנִ֑ים עַל־אֲבוֹתָ֗ם פֶּן־אָבֹ֙וא וְהִכֵּ֣יתִי אֶת־הָאָ֔רֶץ חֵֽרֶם׃

> **וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת.** לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.
>
> **עַל בָּנִים.** עַל יְדֵי בָּנִים. יׄאמַר לַבָּנִים דֶּרֶךְ אַהֲבָה וְרָצוֹן: ״לְכוּ וְדַבְּרוּ אֶל אֲבוֹתֵיכֶם לֶאֱחֹז בְּדַרְכֵי הַמָּקוֹם״. וְכֵן ״וְלֵב בָּנִים עַל אֲבוֹתָם״. כָּךְ שָׁמַעְתִּי מִשְּׁמוֹ שֶׁל רַבִּי מְנַחֵם. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ בְּמַסֶּכֶת עֵדֻיּוֹת: לְשׁוּם שָׁלוֹם בָּעוֹלָם.